

Skattelettelser eller offentlig service: hvor meget støtter danskerne velfærdsstaten?

Resultater fra to spørgeskemaundersøgelser i 1990.

Peter Nannestad, Institut for Statskundskab, og
Martin Paldam, Økonomisk Institut, Aarhus Universitet

I. Introduktion

Det følgende præsenterer nogle foreløbige resultater vedrørende danskernes tilslutning og politiske støtte til velfærdsstaten i 1990. Resultaterne er baseret på en spørgeskemaundersøgelse med det generelle formål at belyse økonomiske faktoreres rolle i forbindelse med politiske holdninger og politisk adfærd på masseplanet.¹

Tidligere undersøgelser af støtten til den danske velfærdsstat, for eksempel Goul Andersen (1982; 1988a; 1988b) eller Kristensen (1982), har gennemgående lagt størst vægt på befolkningens holdning til omfanget af de offentlige udgifter og har på denne baggrund fundet en markant, tværpolitisk opbakning omkring udgifter til velfærdsstaten (men normalt ikke til andre offentlige udgifter).² En opinionsundersøgelse offentliggjort i august 1988 viste, at der endog blandt Fremskridtspartiets vælgere var et flertal, der mente, at de sociale nedskæringer var gået for vidt (Goul Andersen, 1988c, p. 92). Nogle har, meget naturligt, fortolket de holdninger, der kommer til udtryk over for de sociale udgifter og andre dele af velfærdsstatens udgiftsside, som udtryk for altruisme og samfundssind.

Medens der således synes at være en solid vælgerstøtte til velfærdsstatens udgifts- eller ydelsesside isoleret set, er det knap så sikkert, at noget tilsvarende gælder finansierings- eller skattesiden, omend dette aspekt foreligger noget mindre velbelyst. Umiddelbart forekommer det f.eks., som om skattemoralen ikke helt står mål med de samfundssolidariske holdninger, der tilkendes gives i forbindelse med offentlige udgifter. Der foreligger således den mulighed, at støtten til velfærdsstaten udspringer af en »free rider«-attitude: Man vil (naturligvis) gerne nyde godt af velfærdsstatens service, men mindre gerne være med til at finansiere den via skatterne.³

Det er vanskeligt at få et indtryk af udbredelsen af denne holdning i befolkningen, så længe man kun spørger om holdningen til offentlige udgifter (generelt eller på specifikke delområder) uden at inddrage finansieringsaspektet i selve spørgsmålet.⁴ Behovet herfor er naturligvis ikke blevet mindre af, at skattelettelser på det seneste er blevet et seriøst punkt på den politiske dagsorden. Det er derfor vigtigt at undersøge, i hvilket omfang støtten til velfærdsstaten holder, når alternativet er skattelettelser. Vi har i vor undersø-

gelse bedt respondenterne tilkendegive, hvorvidt de ville foretrække, at det nuværende udgiftsniveau sammen med det nuværende skattetryk blev bevaret, at begge dele blev sænket, eller at begge dele blev forhøjet. Herved håber vi at få et mere nuanceret og dækkende billede af støtten til velfærdsstaten i dens nuværende omfang end ved kun at se på holdningen til de offentlige udgifter. I forlængelse af dette trade-off-spørgsmål har vi endvidere spurgt om folks opfattelse af skattetrykket isoleret set.

En anden faktor, der kan have påvirket tidligere resultater vedrørende støtten til velfærdsstaten, og hvis betydning vi har ønsket at få belyst, er respondenternes viden om, eller opfattelse af, den faktiske udvikling med hensyn til den offentlige sektors størrelse. Dette spørgsmål skal ses i lyset af, at det stort set er lykkedes for regeringerne Schlüter at fastholde en konstant offentlig sektor i nu ca. 5 år.⁵ De senere års forskellige forsøg på at begrænse de offentlige udgifter er normalt forgået i betydelig og højroret politisk uenighed, hvor det har føjet med udtryk som »massakre« på bestemte udgiftsområder, for slet ikke at tale om »den sociale massegrav«, regeringen i forbindelse med nogle spareforslag for nogle år siden blev beskyldt for at ville grave. Det er således ikke utænkeligt, at en del af befolkningen er blevet bibragt et indtryk af massive nedskæringer i de offentlige udgifter, uanset at dette for de offentlige udgifter under ét ikke er korrekt. Det er videre tænkeligt, at respondenter, der tror, at der allerede har fundet betydelige nedskæringer af de offentlige udgifter sted, vil reagere anderledes på spørgsmålet om begrænsninger i den offentlige sektor end respondenter, der tror, at den offentlige sektor fortsætter med at vokse.

Sammenfattende er der således tre centrale spørgsmål, vi skal se nærmere på, dog uden illusion om på nuværende tidspunkt at kun-

ne besvare dem endeligt:

- (S1) Hvor stor er tilslutningen til velfærdsstaten i dag, når finansieringssiden indtages eksplicit og folk skal vælge mellem skattelettelse og offentlig service?
- (S2) Hvorledes er sammenhængen mellem folks holdning til velfærdsstaten og deres syn på skattetrykket?
- (S3) Hvordan har folk opfattet det, der er sket med den offentlige sektor i de senere år, og påvirker denne opfattelse deres holdning til velfærdsstaten i dag?

II. De stillede spørgsmål og hovedstrukturen i svarmaterialet

Vores undersøgelse er gennemført i slutningen af februar og i slutningen af august i år (1990). I hver spørgerunde er 600 respondenter interviewet.

II.1. Trade-off-spørgsmålet

Det centrale spørgsmål i forbindelse med omfanget af støtten til velfærdsstaten er trade-off-spørgsmålet. Svarfordelingen er gengivet i tabel 1. I forbindelse med spørgsmålet har vi eksperimenteret med to udformninger af de præsenterede svaralternativer: Første gang (i februar) var alternativet »samme skat, mere service« medtaget (og blev valgt af 38,8% af respondenterne). Anden gang (i august) var denne svarmulighed udeladt, og interviewerne var instrueret om at fortælle respondenterne, at de måtte vælge imellem de tre enten/eller-svar.⁶

Som det kan ses, har udelukkelsen af det »nemme« svaralternativ i august-undersøgelsen ikke ført til en stigning i andelen af »ved ikke«-svar. Der er således ikke noget, der tyder på, at dette svaralternativ i februar-runden især blev anvendt af respondenter, der ikke rigtigt havde nogen holdning til

Tabel 1. Hovedspørgsmål om støtte til velfærdsstaten.

Spm. 1. Velfærdsstats-støtte/trade-off spørgsmål:

Hvis De havde mulighed for at bestemme, hvad der skulle ske med skatter og afgifter, og den måde staten og kommunerne bruger pengene på, ville De så foretrække?

	A1	A2	A3	A4	A5
Svar	Lavere skat + off. service	Samme skat + off. service	Højere skat mere service	Samme skat	Ved ikke
Februar %	17.0	30.7	3.8	38.8	9.7
August %	28.8	54.6	7.4	-	9.2

Note: Alle procenter er beregnet af de 600 adspurgte, dvs. svarene summerer vandret til 100%. Svarmulighed A1 er »lavere service og tilsvarende lavere skatter«. På samme måde kæder A2 og A3 service og skatter sammen. A4 er den eneste mulighed, hvor skatter og udgifter ikke er sammenkædet. Denne mulighed er undertrykt i anden version af spørgsmålet, som diskuteres i teksten.

spørgsmålet. Sammenlignes svarfordelingerne fra februar- og august-runden ses, at udelukkelsen af det »nemme« svaralternativ øger andelen af respondenter, der går ind for lavere skat og lavere offentlig service, men også, og endnu kraftigere, andelen af respondenter, der går ind for uforandret skattetryk og uændret serviceniveau. Dvs. de respondenter, der valgte det »nemme« alternativ, fordeler sig nogenlunde som resten af respondenterne, når dette svaralternativ udelukkes.

Svarfordelingen afspejler en bemærkelsesværdig ulyst blandt respondenterne til at se det offentlige serviceniveau reduceret, selv om dette kombineres med skattelettelser. Til-lades både/og-svaret, er det kun 17%, der går ind for en reduktion i det offentlige. Udelukkes både/og-svaret, stiger denne procent, men kun til 28.8%. Der er stadig over dobbelt så mange der ønsker velfærdsstaten fastholdt eller ligefrem yderligere udbygget.

Samtidig med vores anden spørgerunde (sidst i august 1990) gennemførte Broager Kommune i Sønderjylland en meget konkret undersøgelse ved to yderst velbesøgte borgermøder i forbindelse med et budget, der indeholdt besparelser, der var nødvendige for at forhindre en skatteforhøjelse. Kom-

munen har en nogenlunde typisk politisk struktur, omend med et lille Socialdemokratisk flertal, og 12% mødte op. På møderne blev konkrete besparelsesforslag sammenstillet med de tilsvarende skatteprocenter. Resultatet blev, at besparelserne blev opgivet og kommuneskatten blev øget med et halvt point.

Både vor undersøgelse og Broagermøderne viser, at folk ønsker at bevare, hvad de allerede har. Noget andet er, hvad der sker, når man allerede har indbygget en ændring i forhold til status quo i spørgsmålet. Dette er gjort af Sensor (jvf. Jyllandsposten 27.9.90), hvor man først spurgte, om det budgetterede budgetunderskud (for staten) for 1991 på 16 milliarder kroner var acceptabelt. Det mente 82% af de adspurgte ikke, det var. Af disse 82% var der kun 4% (altså procent af de adspurgte), der mente, at budgetunderskuddet skulle klares ved skatteforhøjelser. 51% ønskede, at udgifterne skulle reduceres, og 20% at der skulle gennemføres en kombination af skatteforhøjelser og udgiftsreduktion.

II.2. Spørgsmålet om skattetrykket

Omfanget af støtten til velfærdsstaten blandt vore respondenter bliver ikke mindre bemærkelsesværdigt, når det sammenholdes med deres syn på skattetrykket. Det er ofte

hævdet, at skatterne er for høje i Danmark. Så vi har simpelthen spurgt folk, om de er enige i dette. 96% af de tilsammen 1200 adspurgte havde en mening herom. Af disse svarede 2/3 ja. Der var kun 1-2%, der svarede, at skatterne godt kunne være højere, medens 1/3 mente, at skatterne var passende. Det er betryggende, at vi finder præcist det samme svar, når spørgsmålet stilles med 1/2 års mellemrum – det er ikke kun, når folk lige har udfyldt selvangivelsen, at de synes, skatten er for høj.

Det er vel egentlig ikke overraskende, at folk synes, at skatterne er for høje – der er måske nogen, der vil mene, at det snarere er forbløffende, at ikke mindre end 30% siger, at skattens højde er passende. Helt trivielt er spørgsmålet imidlertid ikke. Som vi skal se, har holdningen til skattetrykket konsekvenser for holdningen til velfærdsstaten. I den forstand er svarene på spørgsmålet om skattetrykket altså ikke bare »tomme« tilkendegivelser.

Tabel 2. Spørgsmål om skattens højde.

Spm. 2. Skattetryk:

Mener De, at det, man betaler i skatter og afgifter (skattetrykket som det kaldes) er for højt?/passende?/kunne være højere?

	A1	A2	A3	A4
Svar:	For højt	Passende	Kunne være højere	Ved ikke
Februar %	62.7	31.8	1.2	4.3
August %	64.1	29.4	2.0	4.5

Note: Alle procenter er beregnet af de 600 adspurgte, dvs. at tallene summerer vandret til 100%.

II.3. Har der været nedskæringer?

Tabel 3 viser fordelingen af svarene på spørgsmålet om, hvorvidt respondenterne tror, at der har været gennemført en nedskæring af den offentlige sektor i de senere år. Selv for økonomer er dette spørgsmål ikke helt let at besvare, for skønt O-andelen (den offentlige sektors andel af BFI) har været konstant i de sidste 5-6 år, er den offentlige beskæftigelse steget (lidt) – både absolut og relativt. Derimod er de offentlige lønninger faldet realt, og visse områder er blevet klemte af ekspansioner på andre områder (jf. Pal-dam & Zeuthen, 1988). Udviklingen i størrelsen af den offentlige sektor er altså langt fra entydig, men det er vigtigt at vide, hvordan folk har opfattet den.

Det ses af tabel 3 øverst på næste side, at der her er en ganske bred vifte af opfattelser – ca.

halvdelen af respondenterne mener, at der har været nedskæringer. De, der mener, at der har været nedskæringer, er dobbelt så mange, som de der mener, at der har været vækst. Igen ses det, at svarmønstret er stabilt over de to interviewrunder: Mellem februar og august synes der ikke at være sket noget, der har forrykket det generelle indtryk af udviklingen i den offentlige sektor.

II.4. Krydstabuleringer.

Vi kan herefter se på, hvorvidt og hvordan respondenternes holdning til den offentlige sektor hænger sammen med deres opfattelse af skattetrykket og af den faktiske udvikling i den offentlige sektor igennem de senere år. Umiddelbart vil man formode, at respondenter, der mener, at skattetrykket er for højt, også må gå ind for skattelettelser og den dermed forbundne nedskæring i de of-

Tabel 3. Nedskæringer i den offentlige sektor.

Spm. 3. Kendskab til offentlige nedskæringer:

Der tales meget om nedskæringer i den offentlige sektor, staten og kommunerne. Hvad er der efter Deres opfattelse sket i de seneste år; er den offentlige sektor skåret ned, er den nogenlunde uændret, eller er den vokset?

	A1	A2	A3	A4	A5	A6
Svar:	Store nedsk.	Nedskær.	Uændret	Vækst	Stor vækst	Ved ikke
Februar %	12.8	31.3	25.0	22.5	1.8	6.5
August %	13.9	34.3	21.7	22.2	2.0	6.0

Note: Alle procenter er beregnet af de 600 adspurgte, dvs. at tallene summerer vandret til 100%.

fentlige serviceydelser, og at respondenter, der mener, at der allerede har været kraftige nedskæringer i den offentlige sektor, vil være mindre tilbøjelige til at gå ind for (yderligere) nedskæringer end respondenter, der mener, at der har været tale om en fortsat vækst i den offentlige sektor.

I tabel 4 vises sammenhængen mellem respondenternes opfattelse af den stedfundne udvikling i den offentlige sektor og resultatet af deres afvejning af ændringer i skatte- og serviceniveauet. Svarkategorierne »kraftig nedskæring« og »nedskæring« er slået sammen, og det samme er gjort med svarkategorierne »vækst« og »kraftig vækst« i forbin-

delse med spørgsmålet om opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektors størrelse. Som det ses, finder vi en ret tydelig sammenhæng i den forventede retning: Andelen, der går ind for lavere skatter og et lavere offentligt serviceniveau, er næsten dobbelt så stor blandt de respondenter, der mener at der har været en vækst i den offentlige sektor som blandt dem, der mener at der har fundet en nedskæring sted. Meget tyder således på, at det i sig selv er ganske vigtigt for folks holdning til velfærdsstaten og resultatet af deres afvejning af lavere skatter mod et lavere serviceniveau, hvilket indtryk de har dannet sig – eller fået bibragt! – af udviklingen med hensyn til den offentlige sektors størrelse.

Tabel 4. Sammenhængen mellem opfattelse af udviklingen i og holdningen til den offentlige sektor.

Holdning til off. sektor		Opfattet udvikling i den off. sektor (spm. 3)		
spm. 1		A1+A2 Nedskæring	A3 Uændret	A4+A5 Vækst
A1: Skat ned service ned	Februar % August %	16.6 24.8	15.0 39.2	28.3 37.4
A2: Skat uændret serv. uænd.	Februar % August %	35.7 65.5	37.9 55.8	26.1 54.7
A3: Skat op service op	Februar % August %	6.6 9.7	1.4 5.0	2.2 7.9
A4: Skat uændret service op	Februar % August %	41.1 -	45.7 -	43.5 -

Note: De, der har svaret »ved ikke« til et eller begge spørgsmål, er udeladt (n = 519 i februar og 517 i august). Procenterne er herefter lavet sådan, at alle lodrette rækker summerer til 100% (for måneden).

Tabel 5. Sammenhængen mellem opfattelse af skattetrykket og holdningen til den offentlige sektor.

Holdning til off. sektor		Skattetryk (spm. 2)		
spm. 1		A1 For højt	A2 Passende	A3 Kunne være højere
A1: Skat ned service ned	Februar %	25.2	6.6	14.3
	August %	46.2	5.4	0.0
A2: Skat uændret serv. uænd.	Februar %	24.3	54.1	0.0
	August %	49.1	85.6	9.1
A3: Skat op service op	Februar %	1.7	6.1	42.9
	August %	4.6	9.0	90.9
A4: Skat uændret service op	Februar %	48.8	33.1	42.9
	August %	-	-	-

Note: Se tabel 4. n = 530 og 524 i hhv. februar og august.

Tabel 5 viser den forventede sammenhæng mellem opfattelsen af skattetrykket og holdningen til den offentlige sektor: som det ses, er andelen, der foretrækker en nedsættelse af skatterne kombineret med en forringet offentlig service, markant større blandt de respondenter, der synes at skattetrykket er for højt end blandt resten, og medens denne andel stadig er forholdsvis beskeden i februar-runden, er den i nærheden af 50% i august. Selv om det således er under halvdelen af de respondenter, der synes skattetrykket er for højt, som tager konsekvensen heraf og går ind for lavere skatter kombineret med et lavere serviceniveau, kan man sige at opfattelsen af et for højt skattetryk ser ud til at være en nødvendig (men altså ikke en tilstrækkelig) betingelse for at gå ind for skattenedsættelser, kombineret med serviceforringelser: Af dem, der går ind for dette alternativ (A1), finder tæt ved 87% i februar-runden og 95% i august-runden, at skattetrykket er for højt (mod i februar ca. 46% og i august ca. 54% blandt dem, der går ind for et uændret skatte- og serviceniveau, og endelig 30% i februar og 39% i august blandt dem, der ønsker et højere service- og skatteniveau).

Det klareste sammenhængsmønster findes i

data fra august-runden, takket være den ændrede formulering af svaralternativerne. Som det ses går ca. 85% af dem, der synes at skattetrykket er passende, ind for et uændret skatte- og serviceniveau, medens ca. 90% af dem, der synes at skattetrykket godt kunne være højere, også går ind for et højere service- og skatteniveau. Det er således kun de respondenter, der synes at skattetrykket er for højt, der tilsyneladende bryder mønstret ved ikke massivt at gå ind for lavere skatte- og serviceniveau.

En del af forklaringen herpå synes at ligge i, hvordan respondenterne opfatter den udvikling i den offentlige sektors størrelse, der har fundet sted igennem de senere år. Blandt dem, der i august-runden syntes, at skattetrykket var for højt, men som alligevel går ind for en bevarelse af det nuværende skatte- og serviceniveau, er der en andel på ca. 54%, der mener, at der har fundet nedskæringer sted, medens den tilsvarende andel blandt de respondenter, der synes at skattetrykket er for højt og går ind for en nedsættelse af skattetryk og offentligt serviceniveau kun er ca. 39%. Noget tilsvarende finder vi i vore data fra februar: blandt de respondenter, der finder at skattetrykket er for højt og som går

Tabel 6. Koefficientværdier mv. for probit model.

	Koefficient		S.E.	t-værdi
	Februar	August		
Konstant				
Februar	0.416		0.268	1.552
August		-0.802	0.252	-3.180
Spm 3/udv. off. sek.				
Februar	-0.153		0.062	-2.468
August		-0.180	0.056	-3.214
Spm 2/Skattetryk				
Februar	0.727		0.154	4.712
August		1.484	0.180	8.244
Fit				
-2LLR (0-model)	508.89	657.71		
-2LLR(fuld model)	475.10	549.66		
χ^2	33.80	108.05		
df	2	2		
p	<0.01	<0.01		

Note: Spm. 3 er kodet 1 for »kraftig nedskæring«, 2 for »nedskæring«, 3 for »uændret«, 4 for »vækst« og 5 for »kraftig vækst«. Spm. 2 er kodet 1 for »for højt«, 2 for »passende«, 3 for »kunne være højere«.

ind for en nedsættelse af skatte- og service-niveau, mener kun ca. 37%, at der har været offentlige nedskæringer (herunder 8% at der har været kraftige nedskæringer). Blandt dem, der ligeledes mener, at skattetryket er for højt, men som går ind for en bevarelse af det nuværende skatte- og serviceniveau, er de tilsvarende andele ca. 56% og ca. 14%. Og blandt dem, der mener, at skattetrykket er for højt og som ønsker et højere serviceniveau ved samme skattetryk, mener ca. 43%, at der har været offentlige nedskæringer, hvoraf ca. 12% siger »kraftige nedskæringer«.

II.5. Multipel analyse.

Et lidt mere præcist udtryk for hvordan opfattelsen af skattetrykket og af udviklingen i den offentlige sektors størrelse tilsammen påvirker sandsynligheden for en negativ holdning til velfærdsstaten, defineret som ønsket om lavere skattetryk og et lavere serviceniveau, dvs. svaralternativet A1 i vort trade-off-spørgsmål, kan fås ved at estimere

en probit-model med holdningen til velfærdsstaten som afhængig og de to førstnævnte variable som uafhængige variable.⁷ Koefficientværdier mv. er gengivet i tabel 6.

Koefficienterne til begge uafhængige variable er signifikante ($p < 0.01$). Tabel 7 på næste side viser hvordan sandsynligheden for en positiv holdning til lavere skatter i kombination med et lavere serviceniveau varierer med forskellige værdier på de to uafhængige variable. Som det ses påvirker de to uafhængige variable denne sandsynlighed på den »rigtige« måde: Jo større værdi på spørgsmålet om den offentlige sektor, og jo mindre værdi på skattetryksvariablen, desto større bliver sandsynligheden for at gå ind for skattelettelser kombineret med et lavere serviceniveau.

Tendensen er den samme i både februar- og augustmaterialet, selv om der er forskel på størrelsen af de konkrete sandsynligheder. Denne forskel skyldes naturligvis primært

Tabel 7. Sandsynlighed for positiv holdning til skattelettelse + lavere serviceniveau som funktion af forskellige svarkombinationer på spørgsmålene om opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektor og om skattetrykket.

Opfattelse af udvikling i den offentlige sektor	Skattetryk		
	For højt (1)	Passende (2)	Kunne være højere (3)
Kraftig nedsk. (1)			
Februar	0.161	0.043	0.007
August	0.308	0.024	0.000
Nedskæring (2)			
Februar	0.202	0.059	0.001
August	0.374	0.035	0.000
Uændret (3)			
Februar	0.247	0.079	0.016
August	0.444	0.052	0.001
Vækst (4)			
Februar	0.298	0.105	0.024
August	0.516	0.074	0.002
Kraftig vækst (5)			
Februar	0.353	0.135	0.034
August	0.587	0.103	0.003

Note: Beregnede ssh. ud fra tabel 6.

forskellen med hensyn til formuleringen af svaralternativerne til trade-off-spørgsmålet. Flertallet af respondenterne er altså tilsyneladende alligevel ikke helt så inkonsistente i deres holdning til skattetrykket på den ene side og serviceniveauet på den anden side, som man kunne forledes til at synes, når man kun betragter de to spørgsmål hver for sig. Det generelle billede man får, når man sammenholder svarfordelingerne på spørgsmålene om hhv. holdningen til den offentlige sektor og opfattelsen af skattetrykket, er at danskerne støtter velfærdsstaten til trods for, at de finder skattetrykket meget højt. Alligevel påvirker skattetrykket opbakningen til velfærdsstaten negativt, når der tages højde for forskellene med hensyn til opfattelsen af udviklingen i omfanget af den offentlige sektor i de senere år.

III. Nogle baggrundsfaktorer

I tabel 8 vises sammenhængen mellem en række socio-økonomiske baggrundsfaktorer og støtten til velfærdsstaten som den kommer til udtryk i svarene på vort trade-off-spørgsmål. En lav andel af respondenter, der går ind for lavere skatter kombineret med et lavere serviceniveau (A1), og en høj andel af respondenter, der går ind for et konstant eller stigende skattetryk kombineret med et konstant eller stigende serviceniveau (A2 + A3), tages som udtryk for en høj grad af støttet til velfærdsstaten i en given kategori. Af særlig interesse er de tilfælde, hvor mønstret viser sig at være det samme i februar- og august-runden.

Det ses umiddelbart, at kvinder støtter velfærdsstaten i større udstrækning end mænd. Forskellen er ret beskeden i data fra februar-runden, men øges betydeligt med den ændre-

Tabel 8. Sammenhæng mellem baggrundsvariable og støtte til velfærdsstaten.

	Støtte til velfærdsstaten (trade-off)					
	A1	A2	A3	A4	A5	(n)
Køn						
FEBR.						
mand	18.0	28.4	3.8	43.5	6.5	278
kvinde	16.1	32.6	4.0	34.8	12.4	322
AUG.						
mand	33.8	55.2	5.5	-	5.5	290
kvinde	24.1	54.1	9.1	-	12.7	307
Alder						
FEBR.						
15-29	20.6	29.1	3.6	35.8	10.9	165
30-66	17.1	30.9	4.4	42.9	4.7	340
67	10.5	32.6	2.1	29.5	25.3	95
AUG.						
15-29	35.3	50.3	4.6	-	9.8	173
30-66	27.5	56.6	8.9	-	7.0	327
67	21.6	55.7	7.2	-	15.5	97
Uddan.						
FEBR.						
7 år	14.9	31.8	6.5	31.2	15.6	154
8-9 år	13.2	29.7	3.3	40.7	13.2	91
10 år	19.9	30.8	1.5	39.8	8.0	201
> 10 år	17.6	30.1	4.6	43.8	3.9	153
AUG.						
7 år	21.3	58.0	7.7	-	13.0	169
8-9 år	37.1	48.5	6.2	-	8.2	97
10 år	27.0	56.0	8.5	-	8.5	200
> 10 år	34.9	52.7	6.2	-	6.2	129
Beskæft.						
FEBR.						
Selvst.	22.9	22.9	0.0	45.8	8.3	48
Pr. ansat	20.2	29.2	2.8	45.5	2.2	178
Off. ans.	20.1	32.1	6.7	34.3	6.7	129
Arb. løs	13.2	39.5	5.3	36.8	5.3	38
Stud etc.	8.3	26.7	5.0	41.7	18.3	60
Pens.	10.6	32.6	2.3	33.3	21.2	132
Andet	40.0	40.0	10.0	10.0	0.0	10
AUG.						
Selvst.	42.9	45.2	9.5	-	2.4	42
Pr. ansat	37.8	51.9	3.8	-	6.5	185
Off. ans.	20.6	63.4	9.2	-	6.9	131
Arb. løs	24.3	51.4	5.4	-	18.9	37
Stud etc.	35.0	48.3	10.0	-	6.7	60
Pens.	19.0	57.1	7.1	-	16.7	126
Andet	18.8	50.0	25.0	-	6.3	16
Indkomst (i 1000 kr)						
FEBR.						
< 120	11.1	31.0	0.9	37.2	19.5	113
120-199	14.2	35.8	8.5	31.1	10.4	106
200-299	16.1	33.1	2.5	42.4	5.9	118
300-399	21.0	27.6	6.7	42.9	1.9	105
400 >	23.8	27.9	1.6	43.4	3.3	122
Uoplyst	11.1	25.0	2.8	27.8	33.3	36
AUG.						
< 120	18.1	56.4	7.4	-	18.1	94
120-199	27.0	58.0	10.0	-	5.0	100
200-299	29.7	56.3	7.0	-	7.0	128
300-399	23.8	59.0	9.0	-	8.2	122
400 >	51.0	43.8	3.1	-	2.1	96
Uoplyst	21.1	50.9	7.0	-	21.1	57

de formulering af svaralternativerne i august-runden. Som det ses var en langt større andel blandt mænd end blandt kvinder tilhængere af det »nemme« svaralternativ samme skat + højere serviceniveau, så det er nærliggende at formode, at det er fra denne gruppe stigningen i andelen af mænd, der går ind for lavere skat og lavere service, især kommer. Også med hensyn til alder findes et stabilt mønster. I begge interviewrunder stiger støtten til velfærdsstaten med alderen.

III.1. Uddannelse/beskæftigelse/indkomstkomplekset.

Tre socio-økonomiske karakteristika er normalt stærkt korrelerede: uddannelse, beskæftigelse og indkomst. På grund af denne multikollinearitet skal vi koncentrere os om den kategori, der giver det klareste mønster.

Der er ikke noget klart mønster i sammenhængen mellem uddannelse og støtte til velfærdsstaten, hverken når man ser på data fra hhv. februar- og august-runden hver for sig, eller når man sammenligner på tværs. Uddannelse er åbenbart ikke nogen nøglevariabel med hensyn til støtte til velfærdsstaten.

Sammenhængen er en del klarere, når der ses på beskæftigelse. I data fra begge interviewrunder finder vi, at respondenter, der må antages at føle skattetrykket forholdsvis lidt, og som har dårligst råd til at undvære de offentlige serviceydelser, nemlig arbejdsløse og pensionister, også ligger lavest med hensyn til andelen, der går ind for lavere skatter og et lavere serviceniveau. I februar-runden hører også studenter mv. til denne gruppe, men dette mønster er radikalt ændret i august-runden: her har studerende mv. en støtte til velfærdsstaten, der ligger klart under gennemsnittet for respondenterne som helhed. De selvstændige er i begge undersøgelser den gruppe, der støtter velfærdsstaten mindst.⁸

Bemærkelsesværdig er mønstret for de of-

fentligt ansatte. Det postuleres undertiden, at offentligt ansatte ud fra en velforstået egeninteresse (budgetmaksimering) må være modstandere af en reduktion af den offentlige sektor, og at denne holdning i kraft af de offentligt ansattes numeriske antal er en væsentlig forklaring på problemerne med politisk at styre den offentlige sektors størrelse. Vore data støtter imidlertid kun delvist forestillingen om, at offentligt ansatte er specielt stærke modstandere af en reduktion af den offentlige sektor.

I vore data fra februar-runden er de offentligt ansatte den beskæftigelseskategori, der med hensyn til svarmønstret ligger tættest på gennemsnittet. Der er kun en lille andel, der ligefrem ønsker den offentlige sektor forøget, og andelen af offentligt ansatte, der ønsker en nedsættelse af serviceniveau kombineret med skattelettelser, er tre gange så stor som andelen, der ønsker en forøgelse af begge dele. Bemærkelsesværdigt nok er andelen af respondenter, der går ind for et højere serviceniveau ved konstant skattetryk, forholdsvis lille – kun pensionisternes er i samme størrelsesorden. De offentligt ansatte har tilsyneladende noget mindre tiltro end andre respondentgrupper til, at der er effektiviseringsgevinster at hente i den offentlige sektor!

I data fra august-runden ses et andet billede. Her er de offentligt ansatte, sammen med pensionisterne, gruppen med den mindste andel af respondenter, der går ind for skattelettelser med ledsagende nedsættelse af serviceniveauet. Men stadigvæk er andelen af offentligt ansatte, der går ind for en udvidelse af den offentlige sektor, kun halvt så stor som andelen, der går ind for det modsatte, og den er ikke større end den tilsvarende andel blandt de selvstændige. Alt i alt må man således sige, at tendensen for de offentligt ansattes støtte til velfærdsstaten er uklar.⁹

Den tredje interessante kategori er indkomst (husstandsindkomst, brutto). Skønt indkomstvariablen sandsynligvis er den variabel, der har den laveste reliabilitet, giver svarfordelingerne et meget klart mønster. Den generelle tendens er at jo mere respondenternes husstand tjener, desto større bliver den andel af dem, der går ind for skattelettelse kombineret med en sænkning af det offentlige serviceniveau. I vore data fra februar-runden er der en perfekt sammenhæng, men i august-runden skiller indtægtsgruppen 300'000-399'999 kr. sig ud ved at have den næstlaveste andel af respondenter, der går ind for skattelettelse og servicenedsættelse (når der ses bort fra »uoplyst«-gruppen). Indtægtsgruppen over 400'000 kr. har her en markant højere andel af respondenter, der ønsker lavere skat og offentlig service.

Alt i alt skønner vi, at det blandt baggrundsvariablene i tabel 8 er husstandsindkomst, der opviser den klareste og mest stabile sammenhæng med støtte til velfærdsstaten. Spørgsmålet er, hvor megen forklaringskraft

denne variabel har, når den kombineres med de to holdningsvariable vedrørende hhv. skattetrykrets højde og udviklingen i den offentlige sektors størrelse.

III.2. Multipel analyse af uddannelse/ beskæftigelse/indkomstkomplekset

Tabel 10 viser, at husstandsindkomst har en selvstændig, signifikant effekt på sandsynligheden for at gå ind for skattelettelse i kombination med med et nedsat serviceniveau i vor probit-model. Som illustration af indkomstvariablen effekt kan nævnes, at sandsynligheden for at gå ind for skattelettelse i kombination med en servicenedsættelse blandt respondenter fra februar-runden, der synes at skattetrykket er for højt, og at der har været en kraftig vækst i den offentlige sektor i de seneste år, kan beregnes til 0.5 for respondenter i den laveste indkomstkategori (<120'000 kr.) og til 0.76 for respondenter med en husstandsindkomst på 400'000 kr. eller derover, d.v.s. indkomsten gør en forskel på ca. 50% i sandsynligheden.

Tabel 10. Probitmodellen fra tabel 6 udvidet med indkomst.

	Koefficient		S.E.	t-værdi
	Februar	August		
Konstant				
Februar	-0.156		0.369	-0.423
August		-0.583	0.313	-1.863
Spm 3/Udv. off. sektor				
Februar	-0.171		0.082	-2.085
August		-0.150	0.060	-2.500
Spm 2/Skattetryk				
Februar	1.174		0.183	6.415
August		1.502	0.186	8.075
Indkomst				
Februar	-0.173		0.061	-2.836
August		-0.131	0.051	-2.569
Fit				
-2LLR(0-model)	353.55	590.08		
-2LLR(fuld model)	291.05	477.58		
χ^2	62.50	112.50		
df	3	3		
p	<0.01	<0.01		

Note: Kodningen af spm. 1 og 3 er den samme som tidligere. Indkomst er kodet som 1, 2, 3, 4 og 5 for de 5 intervaller, som fremgår af tabel 8.

III.3. Partipræference og støtte til velfærdsstaten

Afslutningvis skal der kort ses på sammenhængen mellem respondenternes partipræference¹⁰ og deres holdning til velfærdsstaten. Umiddelbart vil man her forvente dels en ret kraftig støtte til velfærdsstaten på tværs af partier (med Fremskridtspartiet som mulig undtagelse) og dels en tendens til faldende støtte i takt med, at man bevæger sig fra venstre mod højre i partirummet.

Tabel 11 bekræfter disse forhåndsforventninger. I februar-runden kommer andelen af vælgere, der går ind for en kombineret skatte- og servicesænkning, intetsteds blot tilnærmelsesvis i nærheden af 50%. På den anden side er andelen, der går ind for dette alternativ, klart større blandt tilhængerne af borgerlige partier, og her specielt Venstre og Fremskridtspartiet, end blandt tilhængerne af Socialdemokratiet og partierne til venstre for det. I data fra august-runden genfindes

Tabel 11. Sammenhæng mellem partipræference og holdning til den offentlige sektor.

Parti	Støtte til velfærdsstaten (trade-off) – spm 1				(n)
	A1 Skat, ser. ned	A2 Skat, ser. uæn.	A3 Skat, ser. op	A4 Både/og	
Små V^{a)}					
Februar	14.3	21.4	14.3	50.0	14
August	0.0	57.1	42.8	-	7
SF					
Februar	8.7	34.8	6.5	50.0	46
August	9.1	77.3	13.6	-	44
SocDem					
Februar	11.8	42.9	5.9	39.5	119
August	23.5	68.1	8.4	-	119
RadV					
Februar	0.0	54.5	0.0	45.5	11
August	38.5	46.1	15.4	-	13
Små CH^{b)}					
Februar	28.6	28.6	0.0	42.9	21
August	18.8	81.3	0.0	-	16
KonF					
Februar	26.5	27.9	2.9	42.6	68
August	38.8	61.2	0.0	-	67
Venstre					
Februar	30.0	28.3	1.7	40.0	60
August	47.2	45.3	7.5	-	53
FremP					
Februar	30.8	34.6	0.0	34.6	26
August	77.8	22.2	0.0	-	27

Noter: a) De små venstrepartier er de Grønne, DKP, Fælles Kurs og VS.

b) De små centrum/højrepartier er Retsforbundet, Centrumdemokraterne og Kristeligt Folkeparti.

stort set samme mønster, idet dog udelukkel- sen af det »nemme« alternativ (samme skat, højere serviceniveau) blandt Fremskridts- parties vælgere bringer andelen af respon- denter, der går ind for en kombineret skatte- og servicesænkning, betydeligt op over halv- delen, medens den blandt Venstre-tilhæn-

gerne nærmer sig de 50%. Forskellen mellem partierne til højre og til venstre for midten bevares.

Medens der således trods alt er en vis forskel på, hvordan tilhængere af forskellige partier stiller sig til muligheden for en skattelettelse

i kombination med en nedsættelse af serviceniveauet, er der blandt tilhængerne af de større partier ikke videre forskel med hensyn til det forhold, at andelen, der går ind for et højere offentligt serviceniveau og et højere skattetryk, er (endnu) mindre end andelen, der går ind for en sænkning af begge dele (den eneste undtagelse er SF i august-runden, men også her er forskellen beskedent). På samme måde som der ikke er noget parti – med Fremskridtspartiet og muligvis Venstre som undtagelser – der umiddelbart ser ud til at kunne vinde noget ved at gå ind for en skattelettelse kombineret med en nedsættelse af serviceniveauet, er der heller ikke for øjeblikket noget parti der ser ud til at kunne vinde noget ved at gå ind for en skattefinansieret forhøjelse af det offentlige serviceniveau. Det sidste gælder helt klart for Socialdemokratiet, blandt hvis tilhængere der i begge interview-runder, d.v.s. uanset formuleringen af svaralternativerne, fandtes en meget ringe andel, der støtter en forhøjelse af skattetryk og offentligt serviceniveau.

Spørgsmålet er, om partipræference har en selvstændig effekt på holdningen til velfærdsstaten, i denne sammenhæng altså til holdningen til skattelettelser, der kombineres med nedsættelsen af det offentlige serviceniveau, ved siden af eller ud over den effekt, holdningen til skattetrykkets højde, opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektors størrelse samt husstandsindkomsten har vist sig at have. På forhånd kan det formodes, at der vil være en betydelig grad af multikollinearitet mellem partipræference og de nævnte variable.

Denne formodning bekræftes delvist, når partipræference inkluderes blandt de uafhængige variable i vor probit-model.¹¹ Såvel med data fra februar-runden som med data fra august-runden får vi det resultat, at kun holdning til skattetrykkets højde og partipræference får en signifikant effekt på sand-

synligheden for at gå ind for en kombineret skatte- og servicenedsættelse. De tidligere signifikante effekter fra opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektors størrelse og fra indkomst forsvinder. Vi kan således vælge mellem to forskellige modeller til forklaring af sandsynligheden for at gå ind for skattelettelser kombineret med servicenedskæringer. I den ene bruges opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektors størrelse (spm 3), opfattelsen af skattetrykket (spm 2) samt indkomst som forklarende variable. I den anden bruges holdning til skattetrykkets højde og partipræference.

Valget imellem dem må afhænge af, hvordan vi forestiller os det kausale forhold mellem de enkelte variable. Hvis vi vælger den model, der siger, at sandsynligheden for at gå ind for en kombineret skatte- og servicenedsættelse afhænger af partipræference og holdningen til skattetrykkets højde, implicerer det at vi opfatter de to andre uafhængige variable – opfattelsen af udviklingen i den offentlige sektors omfang samt husstandsindkomst – som mellemkommende variable mellem partipræference og holdning til en kombineret skatte- og servicenedsættelse.

For så vidt angår opfattelsen af udviklingen i omfanget af den offentlige sektor er dette ikke urimeligt: man kan forestille sig, at respondenterne partipræference »smitter af« på deres opfattelse af, hvad der er sket med en offentlige sektor i de senere år, således at for eksempel tilhængere af partier til venstre for midten, som har viet offentlige nedskæringer stor opmærksomhed, overtager deres opfattelse af udviklingen i den offentlige sektor fra »deres« parti. Det omvendte er imidlertid lige så vel tænkeligt, dvs. at for eksempel respondenter, der oplever, at der er sket (store) offentlige nedskæringer, (bl.a.) af denne grund får en præference for et parti, der generelt ikke går ind for offentlige nedskæringer.

Det forholder sig anderledes med hensyn til indkomstvariablen. Medens det er rimeligt at forestille sig, at indkomst kan påvirke partipræference, er det i dagens Danmark vist temmelig udelukket at partipræference kan påvirke indkomst. Her må partipræference således være mellemkommende variabel.

På denne baggrund konkluderes, at vore data tyder på, at holdningen til velfærdsstaten i højere grad bestemmes af »kontante« variable – husstandsindkomst og holdningen til skattetrykkets højde, kombineret med hvordan respondenterne opfatter udviklingen i den offentlige sektors størrelse, end af ideologiske faktorer.

IV. Konklusion

Vore data viser, at der i den danske befolkning (stadigvæk) findes en betydelig opbakning til velfærdsstaten og dermed til en stor offentlig sektor.

Selv når folk stilles overfor muligheden af en fælles reduktion, der giver skattenedsættelser for et lavere offentligt serviceniveau, er det kun et mindretal på under 1/3, der går ind for denne mulighed. Denne konklusion holder på tværs af partiernes vælgergrupper med undtagelse af Fremskridtspartiets (i augustrunden). Ellers er andelen af vælgere, der går ind for en fælles reduktion, under halvdelen – Venstre er dog i august-runden tæt ved de 50%. På den anden side er det også værd at bemærke, at mellem hver fjerde og hver femte socialdemokratiske vælger i august-runden gik ind for en fælles reduktion.

Samtidig med den stærke støtte til velfærdsstaten finder imidlertid ca. 2/3 af de adspurgte også, at skattetrykket er for højt. Det kan umiddelbart forekomme at være inkonsistent med, at kun 1/3 går ind for en fælles reduktion. Der er dog mere økonomisk ra-

tionalitet i respondenternes holdning til skatter og offentlige ydelser end det måske umiddelbart ser ud til.

Vore data viser nemlig en klar sammenhæng mellem folks oplevelse af skattetrykket og deres præference for et nedsat, uforandret eller højere offentligt serviceniveau, kombineret med en tilsvarende ændring i skattetrykket. Artiklen peger på nogle tilsyneladende modsigelser i folks holdninger. For eksempel findes, at 49% af dem, der i vor august-runde tilkendegav, at de anså skattetrykket for at være for højt, alligevel ønskede et uforandret service- og skatteniveau. Til en betydelig grad kan disse modsigelser imidlertid henføres til, hvordan respondenterne opfatter den stedfundne udvikling i omfanget af den offentlige sektor i de seneste år: respondenter, der mente, at der (allerede) havde fundet nedskæringer (eller endog kraftige nedskæringer) sted, viste sig forholdsvis utilbøjelige til at gå ind for (yderligere) nedskæringer i serviceniveauet, uanset deres opfattelse af skattetrykkets højde. Opfattelsen af udviklingen i omfanget af den offentlige sektor ser således ud til at være en central, omend hidtil lidet påagtet, variabel i forklaringen af graden af støtte til velfærdsstaten.

Det tyder endvidere på en betydelig grad af økonomisk rationalitet i støtten til velfærdsstaten, at det viste sig at være de højeste indtægtsgrupper (altså de grupper, der antagelig føler skattetrykket stærkest og som har bedst råd til at undvære offentlige serviceydelser), der er mest tilbøjelige til at gå ind for et lavere serviceniveau i kombination med skattelettelser. På den anden side tillader vore data os ikke at konkludere, at det er de offentligt ansattes egeninteresse qua offentligt ansatte, der ligger bag ekspansionen af den offentlige sektor og vanskelighederne ved at stoppe den: Med hensyn til andelen af offentligt ansatte respondenter, der ønsker serviceniveauet øget, fastholdt eller sænket,

sammenlignet med respondenterne som helhed, er billedet uklart.

Der har i de senere år med forskellig udgangspunkt og i forskellige betydninger været talt og skrevet en del om »velfærdsstatens krise«. ¹² Hvis man ser på danskernes støtte til velfærdsstaten, som den kommer til udtryk i vore data, forekommer det vanskeligt at holde pessimismen oppe på dens vegne. Danskernes støtte til velfærdsstaten er massiv. På den anden side er det værd at bemærke, at den støtte til velfærdsstaten, vi har fundet, i høj grad ser ud til at være pragmatisk og instrumentel – »noget for noget« og ikke nødvendigvis samtidig indebærer en lige så entydig tilslutning til velfærdsstatens værdigrundlag.

Litteratur

- Breton, A., Galeotti, G., Salmon, P. og Wintroppe, R. (red.), 1991. *The Demand for Public Output*. Dordrecht (Holland). (under udgivelse)
- Budgetdepartementet, Finansministeriet, 1990. *Udgiftsanalyser 1990*. Kbh.
- Goul Andersen, Jørgen, 1982. Den folkelige tilslutning til socialpolitikken – en krise for velfærdsstaten?, i Anckar, D., Damgaard, E. Valen, H. (red.), *Partier, ideologier, væljare*. Åbo.
- Goul Andersen, Jørgen, 1988a. Vælgerens holdninger til den offentlige udgiftspolitik, i Bentzon, K.-H. (red.), *Fra vækst til omstilling – moderniseringen af den offentlige sektor*. Kbh.
- Goul Andersen, Jørgen, 1988b. *The Sources of Welfare State Support. Self-Interest or Way of Life*, Rapport #13 fra projektet: Klassestruktur, klassebevidsthed og sociale modsætningsforhold, Århus.
- Goul Andersen, Jørgen, 1988c. *Vælgermosaik*. Småskrifter. Århus.
- Kristensen, Ole P., 1982. Voter Attitudes and Public Spending: Is There a Relationship?, *European Journal of Political Research*, vol. 10, pp. 35-52.
- Moran, Michael, 1988. Review Article: Crises of

the Welfare State, *British Journal of Political Science*, vol. 18, nr. 3, pp. 397-414.

Mueller, Dennis C., 1989. *Public Choice II*. Cambridge (UK).

Nannestad, Peter, 1989. *Reactive Voting in Danish General Elections 1971-79*. Århus.

Paldam, Martin & Hans E. Zeuthen, 1988. *The Expansion of the Public Sector in Denmark – A Post Festum?* Kap. 8 i J.A. Lybeck & M. Henrekson (red). *Explaining the Growth of Government*. Amsterdam.

Sensor. Vælgerundersøgelser af skatter og offentlige udgifter. Offentliggjort i Jyllandsposten 27.9 og 2.11. 1990.

Noter

1. Data stammer fra de første to runder af en spørgeskemaundersøgelse, der er planlagt af forfatterne, finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd og udført af Institut for Konjunktur-Analyse (IFKA) som telefoninterviews med en repræsentativ stikprøve på 600 personer. Stud.oecon. Jesper Iwersen har været medhjælper ved analysen. En tidligere udgave af artiklen, har været præsenteret på the Villa Colombella Group Conference om efterspørgslen efter offentlige goder (Montreal, august 1990) og på Budgetdepartementets konference om udgiftspolitik (Gentofte, september 1990). For gode råd og ideer takkes herved. Vi ønsker også at takke borgmesteren og kæmneren i Broager Kommune for oplysninger. En lidt mere teknisk udgave vil senere fremkomme i Breton et al. (1991).
2. Mellem 70 og 75% af de offentlige udgifter kan klassificeres som velfærdsudgifter.
3. Begrebet »free rider« kommer af at køre gratis med bussen, når der er selvstempling. Der findes en omfattende litteratur, hvor dette begreb generaliseres, og »free rider«-ligevægte findes i mange situationer, jfr. Mueller (1989).
4. To nylige vælgerundersøgelser foretaget af Sensor for Jyllandsposten (offentliggjort heri den 27.9. og 4.11. i år) viser også, at støtten til velfærdsstaten bliver mere betinget, når skatterne inddrages.
5. Dét, der har været konstant, er de samlede offentlige udgifters andel af nationalproduktet.

To områder er vokset stærkt – det er rentebetalinger og miljøudgifter. Til gengæld er de offentlige lønninger og arbejdsløshedsunderstøttelsen reduceret ganske kraftigt, jvf. Budgetdepartementet (1990).

6. Vi har eksperimenteret noget med svaralternativerne til dette spørgsmål. Problemet er, om man skal give respondenterne mulighed for at svare, at de ønsker samme skattniveau, men højere ydelser. Imod dette taler, at det er et »billigt« alternativ at ønske mere af det hele til samme pris, og vi er interesserede i en afvejning af ydelser og skatter, ikke i ønsketænkning. På den anden side er det imidlertid også et realistisk alternativ af to grunde: For det første føler mange respondenter muligvis, at den offentlige sektor producerer en (for dem) uhensigtsmæssig output kombination. Ved at ændre denne ville de føle, at de fik mere for samme skatteomkostning. For det andet er det naturligvis muligt at øge effektiviteten i den offentlige sektor. Vi mener imidlertid ikke, at manglende effektivitet i den offentlige sektor generelt opfattes som et centralt problem. I internationale og tværsektorale sammenligninger fremstår den danske offentlige sektor ikke som specielt ineffektiv. Der kan utvivlsomt findes delområder med effektivitetsproblemer, men dette opfattes næppe som et generelt problem. I alt er der ni tænkelige alternativer, når vi kombinerer stigning, fastholdelse eller nedsættelse af skattetrykket med stigning, fastholdelse eller nedsættelse af serviceniveauet. Af dem har vi på forhånd set bort fra tre (højere skattetryk kombineret med samme eller nedsat serviceniveau, og uændret skattetryk kombineret med lavere serviceniveau), fordi vi går ud fra at ingen ønsker at betale mere for at få mindre. Videre har vi udelukket det utopiske alternativ at få mere for mindre (lavere skat – højere service).

7. Modellen er $\Pr(y_i = 1 | X_i) = \Phi(X_i\beta)$, hvor Φ er den kumulerede normalfordeling, y er en binær response-vektor, X er en datamatrix og β en koefficientvektor. Vi foretrækker denne model fremfor en almindelig (lineær eller ikke-lineær) regressionsmodel på grund af vor binære afhængige variabel. Der er dog et indlysende validitetsproblem i denne fremgangsmåde, idet vi er nødt til at behandle svarene på

de to uafhængige variable, som om de var målt på intervalskalaniveau, medens de i virkeligheden kun kan rangordnes. Derfor må resultaterne fortolkes med en vis forsigtighed.

8. Når der ses bort fra residualgruppen i februar-runden.
9. Når probit-analysen gennemføres på det samlede materiale fra de hidtidige to interview-runder, viser det sig, at der ikke kan påvises nogen selvstændig effekt af, hvorvidt respondenterne arbejder i den offentlige sektor eller ej. Kommende interview-runder vil vise, om enten februar- eller augustresultatet vedrørende de offentlige ansattes opfattelse af udviklingen i den offentlige sektor er en »forbier«, eller om de offentligt ansatte på dette punkt er ustabile i deres opfattelse.
10. Målt på konventionel vis ved at spørge, hvilket parti respondenterne ville stemme på, såfremt der var valg i dag. Vi har slået en række af de mindre partier sammen i grupper i overensstemmelse med deres placering på en højre-venstre skala, jf. Nannestad (1989).
11. Vi opererer med en firedeling af partierne på grundlag af deres placering på en højre-venstre dimension: Til venstre for Socialdemokratiet (VS, Fælles Kurs, DKP, SF, Grønne), Socialdemokratiet, Centrum-højre (RV, KF, V), og Fremskridtpartiet. CD, KrF og DR, hvis placering er stærkt svingende (Nannestad, 1989) er ikke medtaget.
12. Se Moran (1988) for en oversigt.